

Devletler arasında çıkabilecek ihtilâfların muslihane bir surette hal ve tesviyesi hakkında (Tahkimi umumî senedi) ne iltihakımıza dair 1/805 numaralı kanun lâiyhası ve Hariciye ve Adliye encümenleri mazbataları

T. C.

Başvekâlet
Kararlar müdürlüğü
Sayı 6/3171

14-XI-1933

B. M. M. Yüksek Reîsliğine

Devletler arasında çıkabilecek ihtilâfların muslihane bir surette hal ve tesviyesini istihdaf eden (Tahkimi umumî senedi) ne Hükümetimizin de iltihakı hakkında hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 5-II-933 te Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun lâiyhası esbabı mucibe ve senetle birlikte arz edilmiştir efendim.

Başvekil
İsmet

Esbabı mucibe lâiyhası

Tahkim senedi umumisi, « Harbe millî siyaset âleti olarak müracaat olunmaması » hakkındaki misakın, ihtilâfları filen halle medar olabilecek umumî ve mecburi bir (procedure) ile itmam ve ikmal edilmesi arzusundan doğmuş, binaberin Briand - Kellogg misakının tabii ve zarurî tetümme ve neticesi bulunmuştur. Tahkim senedi umumisi, Devletler arasında aktedilen iki taraflı tahkim muahedelerinden farklı olarak :

a - Cihanşümuldür; yani bu senede iltihak eden her Devlete diğer Taraf Devletler arasında tehdüd edebilecek ihtilâfları, kendi, kendileriyle hususî tahkim muahedeleri aktetmeğe lüzum kalmadan, hallüfasl etmek imkânını vermektedir.

b - Umumîdir; yani ihtilâfları hukukî ve siyasi kayıtlarile mahiyetlerine göre tefrik etmeyip tarafların hayatî menfaatleriyle alâkadar olanları hariç bırakılmak kaydı ihtirazisi altında, ihtilâfların umumunu istihdaf etmektedir.

c - İhtilâfları neticeye bağlar; yani ihtilâfların bilâ hallü tesviye kalmasına sebebiyet veren tahkimname tanziminde, komiserlerin veya hakemlerin tayininde itilâf edilmemesi gibi halleri bertaraf edecek yollar derpiş eylemektedir.

Tahkim senedi umumisi dört fasıldan tereküp eder:

- 1 — Uzlaşma,
- 2 — İhtilâfların adli yolla tesviyesi,
- 3 — İhtilâfların tahkim yolu ile Tesviyesi,
- 4 - Ahkâmı umumîye

Uzlaşma: Bu fasıl tehdüd edecek her nevi ihtilâfların, diplomasi tarikile halline imkân olmazsa, tayin edilecek daimî veya hususî komisyonların tetkikine tevdiine dairdir. Komisyonlar tarafları telife gayret eder. Muvaffak olamazsa bu hususu tanzim edeceği zabıt varakasında

tesbit eyler. Vazifesini altı ayda görür; bitiremezse müddet temdit olunur. Halledilemeyen ihtilâflar diğer tarıklere arz olunur.

Adli tesviye: Eğer taraflar ihtilâfları bir hakem mahkemesine arz için anlamış değillerse merci adalet divanıdır. Divan, hukukî mahiyetteki ihtilâfları rüyet eder. Taraflar ihtilâfları bir hakem mahkemesine arz hususunda anlaşmış oldukları halde tahkimname veya hakemler üzerinde itilâf edememiş bulunurlarsa, her biri üç ay mukaddem diğer tarafı haberdar etmiş olmak şartile, istida vererek ihtilâfı adalet divanına arz edebilirler. Senedi umuminin 17 nci maddesi adli tesviyeye tâbi tutulacak ihtilâfları izah eder.

İltihakımız muamelesi tekemmül etmekte olan adalet divanı statüsünün 36 ncı maddesi ile tahkim senedi umumisinin adli tariki tesviye faslı arasında mevcut münasebet tahlil edildikte:

a - Adalet Divanı statüsünün, 36 ncı madde de, divanın hangi nevi ihtilâfları muhakeme edeceğini kayıt suretile, tahdidî olarak divanın salâhiyeti kazaiyesini tesbit eylediği;

b - Senedi umuminin ise 17 nci maddesile, tarafların biltilâf tahkim tarikini tercih etmedikleri halde senedi umuminin 39 ncu maddesi mevzuunu teşkil eden ihtirazi kayıtlar haricinde kalıp Devletler arasında bir hak için çıkan bilcümle ihtilâfları kazaî sahası altına aldığı görülür.

Senedi umuminin 17 nci maddesi, Adalet divanı statüsünün 36 ncı maddesi ile nazara alınan ihtilâfların adli tarik ile halledilecek ihtilâflar meyanında olduğunu hassaten zikretmekle, senedi umumî formülünün Adalet divanı statüsü ahkâmından daha müsait ve şamil bulunduğuna işaret etmiş bulunuyor.

Tahkim: Hukukî olmayan ihtilâflar için tahkim caridir. Uzlaşma komisyonları marifetile halli imkânı hâsıl olmayan ihtilâflar taraflarca hayatî menfaatlere müteallik kuyudu ihtiraziye serdolummadığı ahvalde, bu tarike sevk edilir. Senedi umuminin tahkimden bahseden 21 inci maddesi ihtilâfları hukukî ve gayrihukukî olarak tasniften ihtiraz etmiştir.

Bir ihtilâfın hukukî mi, gayrihukukî mi olduğu hakkında çıkacak ihtilâfların hallini senedi umuminin 41 inci maddesi Adalet divanına terketmiştir. Tahkime arzedilen ihtilâflar esasen siyasi olarak tecelli edegeldiğinden bunların adli zihniyetle meşbu zevattan terekkep eden Adalet divanına sevkinden ise maslahatın icabatına göre tayin olunan zevattan mürekkep hakem mahkemelerine tevdiî muvafık görülmüş ve bu hususun divana sevkinden uzaklaşmıştır. Maamafih hakem mahkemeleri, tahkimname bu hususta meskût olduğu veya tahkimname mevcut bulunmadığı zaman, Divanı adalet statüsünün 38 inci maddesinde yazılı esas kaideleri tatbik ederler. Bu kaidelerin fıkdanı halinde hakem mahkemeleri tarafların mutabakatı kaydile adil ve nisfet kaidelerine göre karar verirler.

Tahkim senedi umumisi 26 eylül 1928 tarihini taşımakta ve 1929 senesinde mevkiî meriyete girmiş bulunmaktadır. Her ne kadar senedin 5 sene için muteber olacağı vesikanın 45 inci maddesinde mezkûr bulunmakta isede yine aynı maddenin diğer bir fıkrası, meriyet müddeti münkazi olmadan altı ay evvel senedi umumîye bağlı olmaktan vazgeçtiğini bildirmiyen devletler için işbu meriyetin yeniden ve beş sene müddetle berdevam olacağını tesbit eylemektedir.

Devletler senedi umumî fasıllarının cümlesine birden iltihak mecburiyetinde değillerse de takriben bütün Devletler senedi umuminin heyeti mecmuasına iltihak etmiş bulunuyorlar.

Maamafih taraflar senedi umumîye iltihak ederken:

a - İltihakından evvel zuhur eden vakalardan doğan ihtilâfların;

b - Huhuku düvelin bir Devletin salâhiyeti munhasırasına terkettidiği ihtilâfların;

c - Muayyen mesele veya arazi statüsü gibi eyice tayin olunan hususî maddelere müteallik, yahut tasrih edilecek sınıflara dahil, ihtilâfların senedi umumî mevzuu olan tesviye tariklerine tâbi tutulmıyacağına dair kuyudu ihtiraziye serdedebilirler

Hükümetimiz şimdiye kadar bir çok Devletlerle uzlaşma ve Hakem muahedeleri aktetmiştir. Bu muahedelere diğer âkit Devletlerin vaziyeti mahsusaları nazarı itibare alınmak ıstırarına binaen, yeknasak bir şekil verilmemiş ve her birinde ayrı sistemlere meylounmuştur. Meselâ İtalya ve İsviçre ile aktettiğimiz muahedelerde hukukî ve gayrihukukî ihtilâfat tefrik edilmeksizin ihtilâfatın unumen Hakeme verilmesi, Almanya ile aktettiğimiz muahede de yalnız

hukuki ihtilâfların Hakeme veya Mahkemeye sevki kabul edilmiş, Bulgaristan ile imzaladığımız muahede de ise müphem olarak siyasi ihtilâflara da temas olunmuştur.

Muhtelif Devletlerle aktettiğimiz muahedelerde kuyudu ihtiraziye hususunda da değişiklikler vardır. Almanya ve Bulgaristanla, kezalik İtalya ile aktettiklerimizde (salâhiyeti munhasıra ve hakimiyet), Macaristanla imzaladığımızda (maziye ait ihtilâflar ve hakimiyet), İsviçre ile aktettiğimizde (salâhiyeti munhasıra, kavanini esasiye ve menafii hayatiye) kaydı ihtirazileri mevcuttur.

Bu muahedelerle muahedelerin tefsir ve icrasına müteallik ihtilâfların kâh Adalet divanına, kâh hakeme arzını kabul etmiş bulunuyoruz.

Senedi umumî bu nevi ihtilâflar için mercii hal olarak Adalet divanını kabul etmekle tefsir hususunu umumî ve tek bir nizama bağlamış bulunuyor.

Senedi umumî müvacehesinde Devletlerin yekdiğerile aktetmiş oldukları iki taraflı uzlaşma ve tahkim muahedelerinin vaziyeti şudur:

Tahkimi umumî senedi, ihtilâfların halli için Devletler arasında meri karşılıklı hususî mahkemelerin tatbikine hâlel vermiyecektir. Ancak hususî muahedelerin, ihtilâfların halli hususunda yalnız uzlaşma gibi umumî senede nazaran daha dar bir sahaya maksur kalmış olması kabildir. Bu takdirde ve hususî muahedenin derpiş ettiği (Procedure) akamete duçar olduktan sonra alâkadar Devletler umumî senedin tatbikatına tevüssül edebileceklerdir. Kezalik hususî muahedelerin umumî senetle derpiş olunan tarikleri muhtevi olmakla beraber senedi umumiye nazaran işbu tariklere arzedilecek hususatı daha mahdut meseale inhisar ettirmiş bulunması mümkündür. Bu takdirdede senedi umuminin şamil ahkâmı tatbik edilecektir. Bu itibarla yukarda arzolunan uzlaşma ve tahkim muahedelerimiz ahkâmının sakit geçtiği bir takım ihtilâf mevzuları da senedi umumî ile hallü tesviye imkanı bulacaktır ki bu husus senedi umumiye iltihakımızın vadettiği bir kazançtır.

Hulâsa:

Mahiyeti itibarile cihanşümül ve umumî olan ve ihtilâfların neticesiz kalmaması imkânını veren Tahkim senedi Umumisine iltihak etmek suretile: Devletlerle aramızda tehadüs edebilecek bütün ihtilâflar için yeknesak bir sisteme tâbi olmanın her, Devlete ayrı ayrı uzlaşma, Adli tesviye, tahkim muahedeleri aktinden vareste kalmanın, bir takım esbap ile ihtilâfların sürün-cemede kalmasına mâni olmanın sulh sever ve cihan umurunun beynelmilel anlaşmalara tâbi olarak tedvirine taraftar bulunan Devletimizin hem akidesine hem de menafiiine uygun düştüğü mütaleası ile Cümheriyet Hükûmetinin:

- a - Türkiyenin iltihakından evvel zuhur eden vakıa veya vaziyetlerden doğan ihtilâfların :
  - b - Hukuku düvelin bir Devletin salâhiyeti munhasırasına terkettiği ihtilâfların;
  - c - Türkiye ile üçüncü bir Devlet arasındaki münasebetlere temas eden ihtilâfların
- Sendin tatbik sahası haricinde kalması kuyudu ihtirazisi altında tahkimi umumî senedi hey-eti umumiyesine iltihakı muvafık görülmüştür.

Hariciye encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Hariciye encümeni
Karar No. 13
Esas No. 1/805

17 - XII - 1933

Yüksek Reisliğe

Devletler arasında çıkabilecek ihtilâfların hakkında İcra Vekilleri Heyetince 5 - XI - 1933 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası encümenimizde tetkik ve mü-

talea olundu :

Bu beynelmilel mukavele 1928 senesinde Cenevrede hazırlanmış ve Milletler Cemiyetinde aza olan ve olmayan bütün Devletlerin imzasına açık olarak (1929) da meriyete girmiştir.

Devletler arasında çıkacak ihtilâfların muslihane uzlaşma veya hakem vasıtasile halli için yapılan bu mukavele, harbi «Millî siyaset âleti» olmaktan meneden Paris misakının ruhuna uygun olduğu için encümenimiz, Hükûmet tarafından dermeyan edilen esbabı mucibeyi muvafık bularak kanun lâyihasını Adliye encüme-

nine tevdi edilmek üzere Yüksek Reisliğe takdim eder.

Ha. E. Reisi Na.	M. M.	Kâtip
Sıvas	Sıvas	Diyarbakir
<i>Necmettin</i>	<i>Necmettin</i>	<i>Zeki Mesut</i>
Aza	Aza	Aza
Kocaeli	Kocaeli	Elâziz
<i>I. Süreyya</i>	<i>Reşit Saffet</i>	<i>Fazıl Ahmet</i>
Aza		
İstanbul		
<i>Salâh Cimcoz</i>		

Adliye encümenini mazbatası

T. B. M. M.
Adliye encümeni
Karar No. 21
Esas No. 1/805

17 - IV - 1934

Yüksek Reisliğe

Devletler arasında çıkabilecek ihtilâfların muslihane bir surette hal ve tesviyesini istihdaf eden (Tahkimi umumî senedi) ve Hükûmetimizde iltihakma dair Hariciye vekilligince hazırlanıp Başvekâletin 14 - XI - 1933 tarih ve 6/3171 sayılı tttkeresi ile Adliye encümenine havale olunan kanun lâyihası Hariciye encümeninin mazbatasile birlikte tetkik ve müzakere olundu.

Devletler arasında tehaddüs edebilecek ihtilâfların muslihane halli hakkında Cenevrede hazırlanıp Milletler Cemiyetine aza olan ve olmayan bütün Devletlerin kabulüne açık bırakılan 1928 tarihli tahkimi umumî senedine lâyihanın birinci maddesinde üç bentte tavzih edilen ihtirazi kayitlerle iltihakı Hükûmetin esbabı mucibe

mazbatasında tafsil kılman ve hukukî ve beynelmilel esaslara ve prensiplere uygun bulunan mütalealar encümenimizce de muvafık görülerek Hariciye encümeninin mütaleası veçhile bu bap-taki lâyihanın kabulüne ittifakla karar verilmiş olmakla Heyeti umumiyenin tasvibine arzolanmak üzere Yüksek Reisliğe takdim olunur.

Adliye E. Reisi	M. M.	Kâtip
Çorum	Kocaeli	Trabzon
<i>Münir</i>	<i>Salâhattin</i>	<i>Raif</i>
Aza	Aza	Aza
Edirne	Konya	Kocaeli
<i>Hasan Hayri</i>	<i>Ş. Sırrı</i>	<i>Ragıp</i>
Aza	Aza	Aza
Manisa	Erzincan	
<i>Refik Şevket</i>	<i>Abdülhak</i>	

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Devletler arasında çıkabilecek ihtilâfların muslihane bir surette hallini istihdaf eden (Tahkim umumî senedi) ne iltihakımız hakkında kanun lâyihası

1 — 26 eylül 1928 tarihli tahkim umumî senedine:

a) Türkiyenin iltihakından evvel zuhur eden vaka veya vaziyetlerden doğan ihtilâflar,

b) Hukuku düvelin bir Devletin salâhiyeti muhassasına terkettiği ihtilâflar,

c) Türkiye ile üçüncü bir Devlet arasındaki münasebata temas eden ihtilâfların,

Mezkûr senedin tatbik sahası haricinde kalması kaydı ihtirazisi tahtında iltihak olunmuştur.

2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

3 — Bu kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

5 - XI - 1933

Bş. V. <i>İsmet</i>	Ad. V.	M. M. V. <i>Zekâi</i>
Da. V. <i>Ş. Kaya</i>	Ha. V. <i>Dr. T. Rüştü</i>	Mal. V. <i>M. Abdülhalik</i>
Mf. V. <i>Hikmet</i>	Na. V. <i>Fuat</i>	İk. V. <i>M. Celâl</i>
S. İ. M. V. <i>Dr. Refik</i>	G. İ. V. <i>Ali Rana</i>	Zr. V. <i>Muhlis</i>

BEYNELMİLEL İHTİLÂFLARIN MUSLİHANE HALLİ

UMUMİ SENET

Fasıl : 1

Uzlaşma

Madde — 1

İşbu umumî senede iltihak etmiş olan iki veya daha ziyade Taraflar arasında çıkarıp, diplomasi yolile hal ve fasledilememiş bulunan ihtilâflar, 39 uncu maddede derpiş edilen melhuz ihtirazi kayitler müstesna olmak üzere, işbu fasılda tesbit edilen şartlar dahilinde uzlaşma usulüne tâbi olacaklardır.

Madde — 2

Yukarıdaki maddede sözü geçen ihtilâflar ihtilâf halindeki Taraflarca teşkil edilecek daimî veya hususî bir Uzlaşma Komisyonuna arz edilecektir.

Madde — 3

Âkit Taraflardan birinin diğer Taraflardan birine bu bapta vaki talebi üzerine, altı ay zarfında, daimî bir Uzlaşma Komisyonu teşkil edilmiş olacaktır.

Madde — 4

Alâkadar Tarafların hilâfına vaki anlaşmaları haricinde, Uzlaşma komisyonu aşağıdaki şekilde teşkil edilecektir:

1 - Komisyonun beş azası olacaktır. Taraflardan her biri birer aza tayin edecek, ve bu aza kendi vatandaşları arasından seçilebilecektir. Diğer üç komiser üçüncü Devletlerin tebaası arasından, uyuşularak, seçilecektir. Bu komiserlerin muhtelif milliyetlere mensup bulunmaları, mutat ikametgâhlarının alâkadar Tarafların arazisi üzerinde olmaması, ve kendilerinin de bunların hizmetinde bulunmamaları lâzımdır. Taraflar komisyon reisini bunların arasından tayin edeceklerdir.

2 - Komiserler üç sene için tayin edileceklerdir. Tekrar intihapları caizdir. Müstereken tayin olunan komiserler, Tarafların uyuşması suretile, vazifeleri esnasında değiştirilebileceklerdir. Bundan maada, her Taraf, kendince tayin edilen komiseri daima değiştirebilecektir. Değiştirilme keyfiyetine rağmen komiserler, ellerindeki işlerinin ikmaline kadar vazifede kalacaklardır.

3 - Ölüm, istifa veya diğer bir mâni sebeble açılacak yerlere, tayinler için tesbit olunan usul dairesinde en kısa bir müddet içinde yeni tayinler yapılacaktır.

Madde — 5

Bir ihtilâf hudusunda; ihtilâf halinde bulunan Taraflarca tayin edilmiş daimî bir Uzlaşma komisyonu mevcut bulunmıyorsa, ihtilâfın, Taraflardan birinin diğerine vaki talebi tarihinden itibaren üç ay zarfında tetkiki için hususî bir komisyon teşkil edilecektir.

Taraflar başka türlü kararlaştırmadıkları takdirde, tayinler, bundan evvelki madde ahkâmına tevfikân yapılabilecektir.

Madd — 6

1 - Müstereken seçilecek komiserlerin tayini 3 ve 5 inci maddelerde zikredilen müddetler zarfında vukubulmadığı takdirde, lâzımgelen tayinlere tevessül vazifesi Taraflarca uyuşularak

seçilecek bir üçüncü Devlete veya, Taraflar böyle isterlerse, Milletler Cemiyeti konseyinin vazifede bulunan reisine tevdi edilecektir.

2 - Bu tarzların hiç birisinde uyusulanmazsa her Taraf ayrı birer Devlet tayin edecek ve tayinler bu suretle seçilen Devletler tarafından uyusularak yapılacaktır.

3 - Bu iki Devlet te üç ay içinde mutabık kalmadıkları takdirde bunlardan her biri, tayin olunacak azalar adedine müsavi miktarda namzet göstereceklerdir.

Bu suretle arzedilen namzetlerden hangilerinin kabul edileceğini kura tayin eyleyecektir.

Madde — 7

1 - Uzlaşırma komisyonuna, uyusarak birlikte hareket eden her iki Tarafın, aksi takdirde, bir veya diğer Tarafın komisyon reisine verdiği istida ile müracaat olunacaktır.

2 - İstida, ihtilâf mevzuunu muhtasaran izah ettikten sonra komisyondan, bir uzlaşmaya isale müsait her türlü tedbirlere tevessül eylemesi talebini havi olacaktır.

3 - Eğer istida Taraflardan yalnız biri tarafından verilmişse, bu Tarafça derhal diğer Tarafa tebliğ olunacaktır.

Madde — 8

1 - Taraflardan birinin bir ihtilâfı Daimî uzlaşırma komisyonuna arzetmiş olduğu tarihten itibaren 15 günlük bir mühlet zarfında Taraflardan her biri, bu ihtilâfın tetkiki için, kendi komiserini, bu hususta bir salâhiyeti mahsusa sahibi birisi ile değiştirebilecektir.

2 - Bu hakkı kullanan Taraf, keyfiyeti derhal diğer Tarafa tebliğ edecektir. Bu takdirde diğer Taraf ta tebliğin kendisine vâsıl olduğu tarihten itibaren 15 gün zarfında aynı suretle hareket etmek ihtiyarına malik olacaktır.

Madde — 9

1 - Uzlaşırma komisyonu, Tarafların hilâfına uyusmaları müstesna olmak üzere, Milletler Cemiyeti mukarrında veya reisinin tayin ettiği diğer bir yerde toplanacaktır.

2 - Komisyon kendi mesaisine muzaheret etmesini, Milletler Cemiyeti umumî kâtibinden, bütün ahvalde, isteyebilecektir.

Madde — 10

Uzlaşırma komisyonunun mesaisi ancak Tarafların muvafakatile komisyon tarafından alınmış bir karar üzerine alenî olabilecektir.

Madde — 11

1 - Tarafların hilâfına uyusmaları hariç olmak üzere Uzlaşırma komisyonu her halü kârda vicahî olması lâzım bulunan prosedürü bizzat tanzim edecektir.

Tahkikat hususunda, komisyon eğer âra ittifakile başka türlü karar vermemişse, Beynelmîl ihtilâfların muslihane halli hakkındaki 18 teşrinievvel 1907 tarihli La Haye mukavelenâmesinin 3 üncü faslı hükümlerine tâbi olacaktır.

2 - Taraflar, uzlaşırma komisyonu huzurunda, komisyonla kendi aralarında mütevassıtlık vazifesini gören ajanlar marifetile temsil edileceklerdir; bundan maada Taraflar bu maksatla bizzat tayin ettikleri müşavirlerin ve eksperlerin yardımından istifade edebilecekler ve şahadetlerini faydalı gördükleri herkesin istimarını isteyebileceklerdir.

3 -- Komisyon dahî her iki Tarafın ajanları, müşavirleri ve eksperlerinden ve Hükûmetinin muvafakatile, celbini faydalı addettiği her şahıstan şifahî izahat istemek ihtiyarını haiz olacaktır.

Madde — 12

Tarafların hilâfına uyuşmaları haricinde, Uzlaştırma komisyonunun kararları reylerin ekseriyetile ittihaz edilecek ve Komisyon ancak bütün azaları hazır bulunduğu takdirde, ihtilâfın esası hakkında, karar verebilecektir.

Madde — 13

Taraflar Uzlaştırma komisyonunun işlerini kolaylaştırmağı, ve bahusus ona lâzım olan her nevi vesaik ve malûmatı mümkün olduğu kadar vâsi miqyasta vermeğı ve onun, kendi arzileri üzerinde ve kendi kanunlarına tevfikân şahit ve eksper celp ve istima ve mahallinde keşif icra eylemesine imkân vermek üzere ellerinde olan vesaite müracaati taahhüt ederler.

Madde — 14

I -- Mesailer müddetince, Komiserlerden her biri, Tarafların miktarını beraberce tesbit ve her birinin müsavi bir kısmını deruhde edecekleri bir tazminat alacaktır.

II -- Komisyonun işlemesinden mütevellit umumî masarif aynı suretle taksim edilecektir.

Madde — 15

1 - Uzlaştırma komisyonunun vazifesi ihtilâflı meseleleri tavzih etmek, bu bapta lâzım olan bütün malûmatı tahkikat suretile veya diğer bir suretle toplamak, ve Tarafları uzlaştırmağa gayret etmek olacaktır. Komisyon işi tetkik ettikten sonra, kendisine münasip gelen anlaşma hükümlerini Taraflara izah ve kendilerine karar verebilmek için bir müddet tayin edebilecektir.

2 - Mesaisinin hitamında Komisyon, icabı hale göre, Tarafların uyuştuklarını, ve icap ederse, uyuşma şeraitini, yahut Tarafların uzlaştırılmadıklarını natık bir zabıt varakası tanzim edecektir. Komisyon kararlarının reylerin ittifakı ile mi yoksa ekseriyeti ile mi ittihaz edildiğı zabıt varakasında zikredilmeyecektir.

3 - Taraflar başka türlü uyuşmadıkları takdirde, Komisyonun mesaisi, ihtilâfın Komisyona havale edildiğı tarihten itibaren altı aylık bir müddet zarfında hitama ermiş bulunmalıdır.

Madde — 16

Komisyonun zabıt varakası derhal Taraflara tebliğ edilecektir. Zabıt varakasının ilân edilip edilmeyeceğı hakkında karar vermek Taraflara aittir.

Fasıl : II

Adli tesviye

Madde — 17

39 uncu maddede derpiş edilen ihtirazî kayıtlar hariç olmak üzere, Taraflarca biribiri için müteakabilen ret ve inkâr edilen bir hakka müteallik bütün ihtilâflar, bu hususta bir karar verilmek üzere, Beynelmilel daimî adalet divanına arz edilecektir; meğer ki Taraflar aşağıdaki hükümler dairesinde, bir hakem mahkemesine müracaat için ittifak etsinler. Şurası mukarrerdir ki yukarıda bahsi geçen ihtilâflar arasında bilhassa Beynelmilel divanı adalet statüsünün 36 nci maddesinde zikredilen ihtilâflar da dahildir.

Madde — 18

Taraflar, bundan evvelki maddede bahsi geçen ihtilâfları bir Hakem mahkemesine arz etmek için

uyuştukları takdirde tanzim edecekleri bir tahkimnamede ihtilâfın mevzuunu, hakemlerin intihabını ve takip edilecek prosedürü tesbit edeceklerdir. Tahkimnamede kâfi tafsilât veya sarahatin fikdanı halinde, lüzumu nisbetinde, Beynelmilel ihtilâfların muslihane halli hakkındaki 18 teşrinievvel 1907 tarihli La Haye Mukavelesi ahkâmı tatbik edilecektir.

Hakemlerce tatbik edilecek kavaidi esasîyenin tahkimnamede derpiş edilmemiş olması halinde, Mahkeme Beynelmilel adalet divanı statüsünün 38 inci maddesinde sayılan kavaidi esasîyeyi tatbik edecektir.

Madde — 19

Taraflar arasında, bundan evvelki maddede bahsi geçen tahkimname üzerinde itilâf husule gelmemesi veya hakem tayin edilmemesi halinde, Taraflardan biri veya diğeri, üç ay evvel yapılacak bir ihbardan sonra ihtilâfı bir istida ile doğrudan doğruya Beynelmilel daimî adalet divanına sevk etmek ihtiyarına malik olacaktır.

Madde — 20

1 - 17 nci maddede derpiş edilen ve birinci madde ahkâmına muhalif olarak, işbu faslın ihtiva ettiği taahhüdâtı kabul eden Taraflar arasında hâdis olacak olan ihtilâflar, ancak onların birlikte mutabakâfile uzlaşma prosedürüne tâbi tutulacaktır.

2 - 39 uncu maddedeki ihtirazî kayıtlar dolayısıyla yalnız adli tesviyeden hariç kalan ihtilâflara mecburî uzlaştırma usulü kabili tatbik kalacaktır.

3 - Uzlaşmağa müracaat ve bu prosedürün muvaffakiyetsizliği halinde, Taraflardan hiç biri, Uzlaştırma komisyonunun işlerinin hitamı tarihinden itibaren bir aylık bir müddetin inkizasından evvel ihtilâfı Beynelmilel daimî adalet divanına sevk veya 18 inci maddede bahsi geçen Hakem mahkemesinin teşkilini talep edemeyecektir.

Fasl : III

Tahkimî tesviye

Madde — 21

Birinci maddede bahsi geçen Uzlaştırma komisyonu mesaisinin hitamını takip eden ay zarfında Tarafların üzerinde uyuşamadıkları, 17 nci maddede zikredilenlerden maada, bütün ihtilâflar, 39 uncu maddede derpiş olunan melhuz ihtiyarî kayıtlar hariç olmak üzere, Taraflarca aksine uyuşma olmadıkça aşağıda gösterilen tarzda teşekkül eden bir hakem mahkemesine arz edilecektir.

Madde — 22

Hakem mahkemesinin beş azası olacaktır. Taraflardan her biri birer aza tayin edecek ve bu aza kendi vatandaşları arasından seçilecektir. Diğer iki hakem ile üst hakem üçüncü Devletler tebaasından uyuşularak seçileceklerdir. Bunların muhtelif milliyetlere mensup bulunmaları, mutat ikametgâhlarının alâkadâr Tarafların arazisi üzerinde olmaması, ve kendilerinin de bunların hizmetinde bulunmamaları lâzımdır.

Madde — 23

1 - Hakem mahkemesi azalarının tayini, bir Tarafın diğer Tarafa hitaben Hakem mahkemesi teşkili hakkında yaptığı talepten itibaren üç aylık bir müddet zarfında vukubulmazsa, lâzımgelen tayinlere tevessül vazifesi Taraflarca uyuşularak seçilecek bir üçüncü Devlete bırakılacaktır.

2 - Bu hususta uyusulamazsa her Taraf ayrı bir Devlet tayin edecek ve tayinler bu suretle seçilen Devletler tarafından uyusularak yapılacaktır.

3 - Eğer bu suretle intihap edilen Devletler üç ayıık bir müddet zarfında mutabık kalamazlarsa lâzımgelen tayinler Beynelmîel daimî adalet divanı reisi tarafından yapılacaktır. Eğer Divan reisinin bir manii varsa veya kendisi Taraflardan birinin tebaasından ise, tayinler, ikinci reis tarafından yapılacaktır. Eğer ikinci reisin bir manii varsa, veya kendisi Taraflardan birinin tebaasından ise, intihap divanın Taraflardan hiç birinin tebaasından olmayan en yaşlı azası tarafından yapılacaktır.

Madde — 24

Vefat, istifa veya diğer bir mani dolayısıyla açılacak yerlere, tayinler için tesbit edilen usul dairesinde, en kısa bir müddet zarfında, yeni tayinler yapılacaktır.

Madde — 25

Taraflar, ihtilâfın mevzuunu ve takip edilecek prosedürü tayin eden bir tahkimname tanzim edeceklerdir.

Madde — 26

Tahkimname bundan evvelki maddede gösterilen noktalar hakkında kâfi tafsilât veya sarahatin fikdanı halinde, lüzumu nisbetinde, Beynelmîel ihtilâfların muslihane halli hakkındaki 7 teşrinievvel 1907 tarihli La Haye mukavelesi ahkâmı tatbik edilecektir.

Madde — 27

Mahkemenin teşekkülünden itibaren üç ay zarfında bir uzlaşma aktedilmezse Taraflardan biri veya diğeri mahkemeye müracaat edebilecektir.

Madde — 28

Uzlaşma meskût olduğu veya mevcut bulunmadığı takdirde, mahkeme Beynelmîel daimî adalet divanı statüsününün 38 inci maddesinde sayılan esas kaideleri tetkik edecektir. İhtilâfa tatbiki kabil bu gibi kaideler mevcut olmadıkça mahkeme nisfet ve adaletle hükmedecektir .

Fasıl : IV

Umumî hükümler

Madde — 29

1 - Halli için ihtilâf halinde bulunan Taraflar arasında meri diğer mukavelemelerle hususî bir prosedür derpiş edilmiş olan ihtilâflar bu mukavelemelerin hükümlerine tevfikân tesviye edilecektir.

2 - İşbu umumî senet, Taraflar için bir Uzlaşma prosedürü, yahut, tahkimî ve adli tesviye hususunda, ihtilâfın hallini temin eden taahhütler vazeden meri itilâfnamelere hâle vermez. Bununla beraber, eğer bu itilâflar yalnız bir uyuşma prosedürü derpiş ediyorsa, bu prosedürün muvafakiyetsizlikle neticelenmesini müteakip işbu umumî senedin adli veya tahkimî tesviyeye müteallik hükümleri, ihtilâfa dahil Tarafların bu hükümlere ihtihakları nisbetinde tatbik edileceklerdir.

Madde — 30

Eğer, bir ihtilâfa dahil Taraflardan biri, diğer Tarafın, aralarında meri itilâfnamelere müste-

niden Beynelmillel adalet divanına veya bir Hakem mahkemesi huzuruna götürdüğü bir ihtilâf Uzlaştırma komisyonuna havale etmiş ise; Komisyon, Divan veya Mahkemenin salâhiyet ihtilâfı hakkında hüküm vermesine kadar ihtilâfın hallini talik edecektir.

Eğer Divan veya Mahkemeye uzlaşma safhasında bulunan Taraflardan birince müracaat edilmiş ise aynı surette muamele olunacaktır.

Madde — 31

1 - Eğer mevzuu, Taraflardan birinin dahili kanunlarına nazaran, adli veya idari makamların salâhiyetine dahil bulunan bir ihtilâf mevzubahs ise, bu Taraf, salâhiyetli makam tarafından makul müddetler zarfında katı bir karar verilmezden evvel, ihtilâfın işbu umumî senet tarafından derpiş edilen muhtelif prosedürlere tâbi tutulmasına mümanaat edebilecektir.

2 - Bu takdirde, işbu itilâfname ile derpiş edilen prosedürlere müracaat etmek isteyen Taraf, yukarıda bahsi geçen karardan itibaren bir sene zarfında, diğer Tarafa niyetini bildirecektir.

Madde — 32

Eğer adli hüküm veya hakem kararı, ihtilâf halinde bulunan Taraflardan birinin adli makamı veya diğer her hangi bir makamı tarafından verilen bir kararın veya emredilen bir tedbirin hukuku düvele tamamen veya kısmen muhalif bulunduğunu beyan ederse, ve işbu Tarafın hukuku esası bu kararın veya bu tedbirin neticelerini izaleye müsaade etmezse veya ancak kısmen müsaade ederse, Taraflar, zarar gören Tarafın adli hüküm veya hakem kararı ile hakkaniyet dairesinde tatmin edilmesi lâzımgelceği hususunda müttefiktirler.

Madde — 33

1 - İhtilâfın tahkimi veya adli bir prosedüre mevzu teşkil ettiği bütün hallerde, ve bahusus üzerinde Tarafların birleşemediği mesele, yapılmış veya yapılmak üzere bulunan fiillerden ileri geldiği takdirde, Statünün 41 inci maddesine tevfikân hüküm vermek suretile Beynelmillel daimî adalet divanı, veya hakem mahkemesi hangi muvakkat tedbirlerin alınması lâzımgeldiğini, mümkün olduğu kadar kısa bir müddet zarfında, gösterecektir. İhtilâf halindeki Taraflar buna uymakla mükellef olacaklardır.

2 — Eğer, ihtilâf bir Uzlaşma komisyonuna havale edilmiş bulunuyorsa, Komisyon faideli olacağına hükmettiği muvakkat tedbirleri Taraflara tavsiye edebilecektir.

3 - Taraflar, adli veya tahkimî kararın icrasına veya Uzlaşma komisyonu tarafından teklif edilmiş anlaşmalara zararlı bir tesir yapabilecek bütün tedbirlerden kaçınmağı ve umumiyetle her ne mahiyette olursa olsun, ihtilâfı şiddetlendirmeğe veya genişletmeğe müsait hiç bir işe girişmeyi taahhüt ederler.

Madde — 34

İşbu Umumî senede imtihak etmiş olan ikiden fazla Taraf arasında bir ihtilâf zuhur ettiği takdirde, yukarıdaki hükümlerde tarif olunan prosedürlerin tabiki için âtideki kaidelere riayet edilecektir:

a) Uzlaşma prosedürü için, daima hususî bir Komisyon teşkil edilecektir. Bu komisyonun teşekkülü, Tarafların hepsinin yekdiğerinden farklı menfaatleri olduğuna, veya aralarından ikisinin veya daha ziyadesinin aynı gayenin istihsali için birlikte çalıştıklarına göre değişecektir.

Birinci takdirde, Taraflardan her biri bir Komiser, ve ihtilâfta Taraf olmayan üçüncü Devletler tebaasından müştereken komiserler tayin edeceklerdir. Bunların adedi Tarafların ayrı ayrı tayin ettikleri Komiserler adedinden fazla olacaktır.

İkinci halde, aynı gayenin istihsali için birlikte çalışanlar kendi Komiserlerini müştereken ta-

yin için mutabık kalacaklar ve üçüncü Komiserlerin tayini için de diğer Taraf veya Taraflarla teşriki mesai edeceklerdir.

Faraziyelerin birinde veya diğerinde, Taraflar, başka türlü karar vermedikleri takdirde, bu senedin beşinci ve müteakip maddelerini, işbu maddenin ahkâmı ile kabili telif oldukları nisbette tatbik edeceklerdir.

b) Adli prosedür için, Beynelmîlel daimî adalet divanı statüsü tatbik edilecektir.

c) Hakem prosedürü için, Mahkemenin teşekkül tarzı hakkında Taraflar arasında anlaşma olmadığı takdirde, 17 nci maddede sözü geçen ihtilâflar mevzubahs ise, Taraflardan her biri istida ile, ihtilâfı doğrudan doğruya Beynelmîlel daimî adalet divanına götürmek ihtiyarını haiz olacaktır. 21 inci maddede bahsi geçen ihtilâflar mevzubahs ise yukarıki 22 nci ve müteakip maddeler tatbik olunacak, fakat, farklı menfaatleri olan Taraflardan her biri, bir hakem tayin edecek ve Taraflarca ayrı ayrı tayin edilen hakemlerin adedi diğer hakemlerin adedinden daima bir noksan olacaktır.

Madde — 35

1 - İşbu umumî senet, ona iltihak etmiş veya etmemiş bir üçüncü Devletin ihtilâfta menfaati olsa bile, kendisine iltihak etmiş olan Taraflar arasında kabili tatbik olacaktır.

2 - Uzlaşma prosedüründe Taraflar, aralarında anlaşarak, üçüncü bir Devlet davet edebileceklerdir.

Madde — 36

1 - Adli veya tahkimî prosedürde, bir üçüncü Devlet bir ihtilâfta kendisi için hukukî mahiyette bir menfaatin mevzubahs olduğu kanaatinde bulunursa, davaya müdahale zmnında, Beynelmîlel daimî adalet divanına veya Hakem mahkemesine bir istida verebilir.

2 - Divan veya Mahkeme karar verir.

Madde — 37

1 - Davaya dahil bulunan Taraflardan maada başka Devletlerin de iltihak etmiş buldukları bir mukavelenamenin tefsiri mevzubahs olduğu takdirde, Beynelmîlel daimî adalet divanı grefyeliği veya Hakem mahkemesi, bu Devletleri derhal haberdar eder.

2 - Bunların her biri davaya müdahale hakkını haiz bulunacak, ve bu hakkı istimal ettiği takdirde hükmün ihtiva edeceği tefsir kendisi için mecburi olacaktır.

Madde — 38

İşbu umumî senede vaki iltihaklar:

A - Gerek senedin heyeti umumiyesine (Fasıl: I, II, III ve IV);

B - Gerek sadece uzlaşmaya ve adli tesviyeye dair hükümlere (Fasıl : I ve II) ve prosedüre müteallik umumî hükümlere (Fasıl : IV);

C - Gerek sadece uzlaşmaya dair hükümlere (Fasıl : I) ve bu prosedüre müteallik umumî hükümlere (Fasıl : IV).

Taallük edebileceklerdir.

Âkit Taraflar, diğer Tarafların iltihakından, ancak kendilerinin aynı taahhütleri kabul etmiş oldukları nisbette, istifade edebileceklerdir.

Madde — 39

1 - Bir Taraf, işbu umumî senede iltihak ederken, geçen maddede zikrolunan ihtiyardan başka, bu kabulünü, aşağıdaki fıkrada tahdidî bir surette sayılan ihtirazî kayıtlara tâbi tutabilir. Bu ihtirazî kayıtlar iltihak anında bildirilmelidir.

2. İhtirazî kayıtlar:

a) - Ya ihtirazî kaydı dermeyer eden Tarafın iltihakına yahut bununla ihtilâfa düşecek olan diğery bir Tarafın iltihakına mütekaddim vekayiden doğmuş olan ihtilâflar;

b) Hukuku düvelin Devletlerin salâhiyeti munhasırasına terketmiş olduğu meselelere müteallik ihtilâfları;

c) Muayyen meselelere, yahut arazi statüsü gibi sarahatle tayin edilmiş veya iyice musarah sınıflara dahil bulunan hususlara mütedair ihtilâfları.

İşbu senette tarif olunan prosedünden haric tutacak surette dermeyer olunabilir.

3 - İhtilâf halinde bulunan Taraplardan biri bir ihtirazî kayıt dermeyer ederse diğery Taraf lar ona karşı aynı ihtirazî kayitten istifade edebilirler.

4 - İşbu senedin adli veya tahkimi tesviyeye müteallik hükümlerine iltihak etmiş olan Taraf lar için, dermeyer edecekleri ihtirazî kayıtlar, bir zikri mahsus mevcut değilse, uzlaşma prosedürüne şamil değil telâkki olunacaklardır.

Madde — 40

İltihakı ancak kısmî olan veya ihtirazî kayıtlara muallak bulunan her Taraf, her zaman, sadece bir beyanname ile iltihakının şümülünü genişletebileceği gibi ihtirazî kayıtlarının kâf-fesinden veya bir kısmından vazgeçebilir.

Madde — 41

Davaların tavsifi ve melhuz ihtirazî kayıtların şümülüne ait ihtilâflar da dahil olmak üzere, işbu umumî senedin tefsirine veya tatbikına müteallik ihtilâflar, Beynelmilel daimî adalet divanı-na arz edilecektir.

Madde — 42

İngilizce ve fransızca metinleri aynı zamanda muteber olan işbu umumî senet 26 eylül 1928 ta-rihini taşıyacaktır.

Madde — 43

1 - İşbu umumî senet Milletler Cemiyeti azalarının bütün Devlet reislerinin veya diğery her hangi salâhiyetkar makamlarının, ve Milletler Cemiyeti Meclisinin kendilerine, iltihak maksadi-le, bir suretini göndermiş olduğu Milletler Cemiyeti azası bulunmayan Devletlerin iltihaklarına açık olacaktır.

2 - İltihaknameler ve 40 mıcı maddede derpiş edilmiş olan munzam beyannameler Milletler Ce-miyeti Umumî Kâtibine gönderilecek ve o da bunların vürudünü bütün Cemiyet azasına ve geçen fıkrada mezkûr aza olmayan Devletlere bildirecektir.

3 - Umumî Kâtip marifetile A, B, C harflerile işaretlenmiş olan ve işbu senedin 38 inci madde-sinde sözü geçen üç iltihak usul ve şartlarına sırasile tekabül eden üç liste tanzim olunacak ve bu listeler Âkit Taraf ların iltihaklarını ve munzam beyannamelerini ihtiva eyleyecektir. Daima günü gününe tutulacak olan bu listeler Umumî Kâtip tarafından Assambleye verilen senelik ra-porda neşrolunacaktır.

Madde — 44

1 — İşbu umumî senet en az iki Âkit Tarafın iltihakının Milletler Cemiyeti Umumî Kâtibine vusulünü takip edecek olan 90 mıcı günde meriyet mevkiine girecektir.

2 - İşbu senedin geçen fıkraya tevfi kan meriyet mevkiine girişinden sonra vuku bulacak her iltihak, Milletler Cemiyeti Umumî Kâtibine vusulünü takip edecek olan 90 mıcı günden itibaren te-

sirlerini gösterecektir. 40 mcr maddede derpiş edilmiş olan munzam beyannameler için de vaziyet aynı olacaktır.

Madde — 45

- 1 - İşbu umumî senedin müddeti, meriyet mevkiine girişinden itibaren, beş sene olacaktır.
- 2 - Müddetin hitamından en aşağı altı ay evvvel onu feshetmeyen Âkit Taraflar için senet beşer senelik yeni devreler için meri kalacaktır.
- 3 - Fesih Milletler Cemiyeti Umumî Kâtibine yazılı bir tebliğ gönderilmesi suretile yapılacak, o da keyfiyetten bütün Milletler Cemiyeti azasile 43 üncü maddede mezkûr aza olmayan Devletleri haberdar edecektir.
- 4 - Fesih yalnız kısmî veya yeni ihtirazî kayıtlar serdinden ibaret olabilir.
- 5 - Bir ihtilâfa dahil Taraflardan birinin umumî senedi feshetmesine rağmen, bunun müddetinin inkızası sırasında girişilmiş olan bütün prosedürler bunlar tabii surette nihayet buluncaya kadar, devam edecektir.

Madde — 46

İşbu umumî senedin Assemble Reisile Milletler Cemiyeti Umumî Kâtibinin imzasını taşıyan bir nüshası Kâtiplik arşivine tevdi olunacak; bütün Milletler Cemiyeti azası ile Milletler Cemiyeti Konseyi tarafından irae edilen aza bulunmayan Devletlere metnin aslına mutabakati musaddak sureti gönderilecektir.

Madde — 47

İşbu umumî senet meriyet mevkiine girdiği tarihte Milletler Cemiyeti Umumî Kâtibi tarafından tescil olunacaktır.

Milletler Cemiyeti Assamblesinin 9 uncu
adi içtimar Reisi

(İmza) *Herluf Zahle*

Umumî Kâtip

(İmza) *Eric Drummond*

